مجله علوم پزشکی دانشگاه آزاد اسلامی
دوره ۱۷، شماره ۱، بهار ۸۶، صفحات ۴۵ تا ۴۹

Original Article

بررسی همبستگی بین تماشای تلویزیون و ویدئو با رفتارهای خشونت‌آمیز در دانش‌آموزان پسر دوره راهنمائی و متوسطه شهرستان پاکدشت در سال ۱۳۸۴

سیامک عالیخانی[۱]، محمد زارع[۲]، علیرضا باهنر[۳]، علی رمضانخانی[۴]، علیرضا دلاوری[۲]، شبنم رهبانی[۵]، مهری صالحی سیچانی[۶]

[۱] پزشک عمومی، کارشناس مرکز مدیریت بیماریها، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
[۲] استادیار، هیات علمی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
[۳] استادیار، هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی تهران
[۴] دانشیار، هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی
[۵] مربی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اسلام شهر
[۶] کارشناس مسئول بهداشت مدارس، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی

چکیده

سابقه و هدف: *تحقیقات نشان می‌دهد احتمال دست زدن به رفتارهای خشونت‌آمیز متعاقب تماشای فیلمهای خشن افزایش می‌یابد. با توجه به گسترش شبکه‌های تلویزیونی و توزیع انواع فیلمهای ویدئوئی و دسترسی آسان کودکان و نوجوانان به آنها، بررسی همبستگی تماشای تلویزیون و ویدئو با بروز برخی رفتارها، هدف پژوهش حاضر قرار گرفت.*

روش بررسی: *در این مطالعه تحلیلی ـ مقطعی، ۶۰۴ دانش‌آموز پسر کلاس دوم راهنمائی و اول متوسطه شهرستان پاکدشت که به روش خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شدند، در مورد فراوانی تماشای تلویزیون و ویدئو و همچنین رفتارهای خشونت‌آمیز مثل زد و خورد و دعوا، حمل سلاح (مانند چاقو و زنجیر) و زورگوئی به سایر دانش‌آموزان مورد ارزیابی قرار گرفتند.*

یافته‌ها: *دانش‌آموزان متوسطه بطور معنی‌داری ساعات بیشتری از روزهای هفته و تعطیل را به تماشای تلویزیون و ویدئو اختصاص داده بودند. همبستگی مثبت و معنی‌داری بین میزان ساعات تماشای این وسایل با رفتارهای خشونت‌آمیز وجود داشت و دانش‌آموزانی که با خود سلاح حمل می‌کردند بطور معنی‌داری بیشتر از سایرین زورگوئی کرده بودند ($p<0/01$).*

نتیجه‌گیری: *با توجه به اهمیت مرحله نوجوانی در یادگیری رفتارهای اجتماعی، ضرورت کنترل بیشتر والدین و مربیان در استفاده از محصولات تصویری که دانش‌آموزان نوجوان تماشا می‌کنند، توصیه می‌شود. همچنین توجه بیشتر مسئولان فرهنگی به جلوگیری از تهیه و ارائه فیلمهای حاوی صحنه‌های خشونت‌آمیز پیشنهاد می‌گردد.*

واژگان کلیدی: *تماشای تلویزیون و ویدئو، خشونت، دانش‌آموزان، رفتارهای خشونت‌آمیز.*

مقدمه

گسترش رسانه‌های تصویری و استفاده فراگیر از آن در خانواده‌ها، عرصه جدیدی را برای اقشار مختلف مردم جهت بالا بردن سطح اطلاعات عمومی و آموختن شیوه‌های جدید رفتار فراهم نموده است. اعتقاد بر این است که تماشای تلویزیون و ویدئو فرصتهایی را برای یادگیری چشمی فراهم می‌آورد و چنانچه کودک یا نوجوان از بازیهای ویدئویی استفاده کند، حالت فعال بودن در او ایجاد می‌شود که می‌تواند اثر رسانه را تشدید نماید (۱). از این رو با توجه به اینکه بازیهای ویدئویی دومین سرگرمی پس از تلویزیون شناخته شده‌اند، برخی معتقدند اثرات منفی آنها از جمله اعتیاد به بازی، افزایش حالات خشم و پرخاشگری، هزینه زیاد و تاثیرات

آدرس نویسنده مسئول: تهران، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، دکتر محمد زارع
(**email**: zare100@yahoo.com)

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۸۵/۴/۱۶
تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۸۵/۱۱/۲۵

[Downloaded from tmuj.iautmu.ac.ir on 2026-02-20]

منفی روحی ـ روانی و جسمی دیگر، بیشتر از جنبه‌های مثبت آن می‌باشد (۲). هم اکنون در کشور ما نیز بین مردم علاوه بر دسترسی به شبکه‌های ماهواره‌ای و تهیه فیلم از ویدئو کلوپ‌ها، تماشای فیلمهای مهیج و دارای انواع درگیری و زد و خوردها بویژه در کودکان و نوجوانان شایع شده است که این مسئله می‌تواند بر بروز رفتارهای خشونت‌آمیز تاثیر گذارد.

طی یک مطالعه در آمریکا بر اساس مصاحبه با ۱۴۵۴ والدین کودک کمتر از یازده سال مشخص گردید که کودکانشان بطور متوسط ۱/۵±۱/۴۵ساعت تلویزیون و ۱/۳±۱/۱ساعت ویدئو تماشا می‌کنند. ۳۰ درصد این والدین گفتند که بچه‌هایشان در هفته قبل صبحانه یا شام را جلوی تلویزیون خورده‌اند و داشتن تلویزیون در اطاق خواب بچه‌ها، با افزایش ساعات تماشای تلویزیون و ویدئو همراه بوده است (۳). یک مطالعه متاآنالیز نشان می‌دهد که طی سالهای ۱۹۴۹ تا ۲۰۰۴ نتیجه ۹۰ مطالعه در مجلات انگلیسی زبان در مورد شیوع تماشای تلویزیون، ویدئو و استفاده از کامپیوتر منتشر گردیده و نتایج مربوط به ۳۵۹ نمونه‌گیری در کشورهای مختلف را منعکس کرده است. جمع بندی این مطالعات نشان می‌دهد که بین نوجوانان ۱۸ ساله و کمتر، ساعات تماشای تلویزیون از ۱/۸ تا ۲/۸ ساعت متغیر بوده که ۶۶ درصد آنها کمتر از ۲ ساعت در روز و ۲۸ درصد آنها بیشتر از ۴ ساعت در روز تلویزیون تماشا نموده‌اند. از بین نوجوانانی که دسترسی به ویدئو داشتند، پسران بطور متوسط ۶۰ دقیقه و دختران ۲۳ دقیقه از آن استفاده کرده‌اند (۴).

باتوجه به اینکه مطالعات در خصوص همبستگی تماشای تلویزیون و ویدئو با رفتارهای خشونت‌آمیز در کشور ما بسیار محدود می‌باشد، پژوهش حاضر در سال ۱۳۸۴ بین دانش‌آموزان پسر راهنمائی و متوسطه پاکدشت انجام شد تا این فرضیه بررسی شود که آیا وقوع برخی رفتارهای پرخطر نظیر حمل سلاح سرد و زدوخورد در دانش‌آموزانی که نسبت به همسالان خود گرایش بیشتری به تماشای تلویزیون و ویدئو(فیلم و بازیهای کامپیوتری) دارند، افزایش می‌یابد؟

مواد و روشها

این پژوهش، به روش تحلیلی ـ مقطعی بین دانش‌آموزان کلاسهای دوم راهنمائی (۱۳ ساله) و اول متوسطه (۱۵ ساله) به تعداد ۶۰۴ نفر و طی اردیبهشت ماه سال ۱۳۸۴ در شهرستان پاکدشت انجام شد. پرسشنامه مربوطه بر اساس طرح بررسی رفتارهای سلامت کودکان در سن مدرسه (Health behavior in school-aged children) تدوین و روایی و پایائی آن در پیش‌آزمون تائید شد. پس از آن تعدادی از پرسنل شبکه بهداشت و درمان شهرستان برای برنامه پرسشگری آموزش داده شدند.

روش نمونه‌گیری بصورت خوشه‌ای بود بدین ترتیب که فهرست کلاسهای دوم راهنمائی و اول متوسطه شهرستان تهیه و با استفاده از جدول اعداد تصادفی تعدادی مدرسه و در هر مدرسه در صورتی که بیش از یک کلاس برای گروه سنی هدف وجود داشت، یک کلاس به تفکیک جنس انتخاب گردید. دانش‌آموزان نمونه نیز در هر کلاس بر اساس فهرست اسامی و بصورت تصادفی انتخاب شدند. فرم رضایت نامه برای کلیه دانش‌آموزان قرائت شد و شرکت در بررسی منوط به کسب رضایت آنها بود.

پس از هماهنگی با اداره آموزش و پرورش، پرسشگران آموزش‌دیده در مدرسه‌های منتخب حاضر شده و با توزیع پرسشنامه بین دانش‌آموزان، در مورد نحوه تکمیل پرسشنامه آنها را راهنمایی نمودند. پرسشنامه‌ها بی‌نام بودند و توسط خود دانش‌آموزان تکمیل شده و سپس درون جعبه‌های مهر و موم شده انداخته شدند. متغیرهای مورد مطالعه مقطع تحصیلی، ساعات تماشای تلویزیون و یا ویدئو (به تفکیک روزهای کاری هفته و جمعه‌ها) زد و خورد و دعوا، زورگویی و حمل سلاح بود.

داده‌ها با روشهای آمار توصیفی (فراوانی مطلق و نسبی، محاسبه میانگین و انحراف معیار)، محاسبه ضریب همبستگی پیرسون و آزمون T با نرم افزار SPSS (Version 10.0, SPSS Inc., USA) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. سطح اطمینان در آزمونهای آماری برابر ۹۵ درصد در نظر گرفته شد.

یافته‌ها

۶۰۴ دانش‌آموز کلاس دوم راهنمائی و اول متوسطه مورد بررسی قرار گرفتند. متوسط ساعات تماشای تلویزیون و یا ویدئو در دانش‌آموزان راهنمائی در روز ۲/۳۹±۲ ساعت و در متوسطه‌ها ۲/۸۶±۲ ساعت بدست آمد ($p<0/004$). متوسط ساعات تماشای تلویزیون و یا ویدئو در دانش‌آموزان راهنمائی در روز جمعه ۳/۱۸±۲/۲ ساعت و در متوسطه‌ها ۳/۶۷±۲/۱ ساعت بدست آمد ($p<0/005$).

حداقل ۸۲/۶٪ دانش‌آموزان راهنمائی و ۸۷/۹٪ دانش‌آموزان متوسطه در ۱۲ ماه پیش از پرسشگری زد و خورد و دعوا داشته‌اند. همچنین ۲۳/۲٪ دانش‌آموزان راهنمائی و ۲۰/۶٪ دانش‌آموزان متوسطه طی یک‌ماه قبل از تکمیل پرسشنامه با

[Downloaded from tmuj.iautmu.ac.ir on 2026-02-20]

خود یک نوع سلاح مثل چاقو، چماق، زنجیر و... در مدرسه یا خارج از آن حمل می‌کردند (جدول ۱).

موارد زورگوئی دانش‌آموزان تحت بررسی به دانش‌آموزان دیگر، در ۴۴/۱٪ محصلین راهنمائی و ۳۶/۱٪ دانش‌آموزان متوسطه گزارش شده است. بیشترین فروانی نسبی زورگوئی، مربوط به ۲-۱بار در ماه بوده است.

آنالیز تحلیلی رابطه بین رفتارهای خشونت‌آمیز نشان می‌دهد دانش‌آموزانی که با خود نوعی سلاح حمل می‌کنند، بطور معنی‌داری (p=۰/۰۰۰) بیشتر از بقیه سابقه زورگوئی داشتند و متوسط موارد زد و خورد در این محصلین بطور معنی‌داری (p<۰/۰۰۰) بیشتر از بقیه بوده است. همبستگی تعداد ساعات تماشای تلویزیون با بروز رفتارهای خشونت‌آمیز فوق‌الذکر در تمامی موارد مستقیم و معنی‌دار بود (p<۰/۰۰۰) (جدول ۲).

همبستگی رفتارهای پرخطر و متوسط ساعات تماشای تلویزیون به تفکیک روزهای کاری و تعطیل و بر حسب مقطع تحصیلی در جدول ۳ نشان داده شده است.

جدول ۱- فراوانی نسبی دفعات حمل سلاح در مدرسه یا خارج از آن در یک‌ماه قبل از پرسشگری در دانش‌آموزان پسر شهرستان پاکدشت

فراوانی	دوم راهنمائی(n=۳۰۶)	اول متوسطه(n=۳۱۶)
هیچوقت	٪۷۶/۸	٪۷۹/۴
۱ روز	٪۷/۵	٪۷/۶
۳-۲ روز	٪۴/۲	٪۳/۸
۵-۴ روز	٪۲/۹	٪۱/۹
شش روز یا بیشتر	٪۵/۸	٪۷/۳

جدول ۲- میزان همبستگی ساعات تماشای تلویزیون با رفتارهای خشونت‌آمیز به تفکیک روزهای کاری هفته و جمعه در دانش‌آموزان پسر شهرستان پاکدشت

ساعات تماشای تلویزیون	وضعیت دانش‌آموز	ضریب همبستگی پیرسون (r)	P-Value
روزهای کاری هفته	زد وخورد	۰/۱	۰/۰۱
روزهای جمعه	زد وخورد	۰/۱۲	۰/۰۰۸
روزهای کاری هفته	حمل سلاح	۰/۱۵	۰/۰۰۰
روزهای جمعه	حمل سلاح	۰/۱۵	۰/۰۰۰
روزهای کاری هفته	زورگوئی	۰/۱۵	۰/۰۰۰
روزهای جمعه	زورگوئی	۰/۰۹	۰/۰۲

جدول ۳- توزیع میانگین و انحراف معیار ساعات تماشای تلویزیون و یا ویدئو در روزهای کاری هفته و جمعه به تفکیک مقطع تحصیلی بر حسب رفتارهای خشونت‌آمیز در دانش‌آموزان پسر شهرستان پاکدشت

وضعیت		رفتار خشونت آمیز	تعداد	روزهای کاری		روزهای جمعه	
مقطع				میانگین (انحراف معیار)	P-value	میانگین (انحراف معیار)	P-value
راهنمائی	دعوا	داشته	۲۳۷	۲/۴۹(۲)	۰/۱	۳/۲۹(۲/۲)	۰/۰۹
		نداشته	۵۱	۱/۹۹(۲)		۲/۷(۲)	
	حمل سلاح	داشته	۶۶	۳(۲/۳)	۰/۰۱	۳/۸۸ (۲/۲)	۰/۰۱
		نداشته	۲۳۸	۲/۲(۱/۹)		۳/۰۲(۱/۹)	
	زورگوئی	داشته	۱۲۰	۲/۷۸(۲/۱)	۰/۰۰۷	۳/۵۳(۲/۳)	۰/۰۲
		نداشته	۱۶۳	۲/۱۳(۱/۹		۲/۹۲(۲/۱)	
متوسطه	دعوا	داشته	۲۳۵	۲/۸۲(۲)	۰/۵۲	۳/۶(۲/۱)	۰/۵۳
		نداشته	۶۶	۲/۹۹(۲/۲۲)		۳/۸(۲/۲)	
	حمل سلاح	داشته	۶۵	۳/۴(۲/۲)	۰/۰۱	۴/۲(۲/۳)	۰/۰۴
		نداشته	۲۴۵	۲۱۷(۱/۹)		۳/۶(۲)	
	زورگوئی	داشته	۱۰۷	۳/۲(۲/۱)	۰/۰۱	۳/۷۱(۲)	۰/۶۳
		نداشته	۱۸۹	۲/۶(۲)		۳/۵۸(۲/۱)	

[Downloaded from tmuj.iautmu.ac.ir on 2026-02-20]

بحث

بر اساس نتایج این مطالعه، افزایش تماشای تلویزیون و ویدئو یا بازیهای آنها، توام با بالارفتن رفتارهای خشونت‌آمیز می‌باشد و می‌تواند سلامتی و حیات دانش‌آموزان را در مواردی به خطر اندازد. یافته‌های ما بیش از مقادیری است که در مطالعه متاآنالیز کشورهای مختلف طی سالهای ۱۹۴۹ تا ۲۰۰۴ بررسی شده است چرا که بر اساس مطالعه مذکور، دامنه متوسط تماشای تلویزیون از ۱/۸ تا ۲/۸ ساعت، ویدئو نیز ۶۰ دقیقه در پسران و ۲۳ دقیقه در دختران متغیر بوده است (۲). در پژوهش ما نیز جمع استفاده این دو رسانه برای دانش‌آموزان متوسطه در جمعه‌ها ۳/۶۷ و سایر روزها ۲/۸۶ ساعت بوده است. بالا رفتن سن و افزایش تماشای تلویزیون و ویدئو را می‌توان در همخوانی تغییرات سن بلوغ و تمایل به رفتارهای خشونت‌آمیز بیشتر بررسی نمود. مطالعه روی ۹۰۴ دانش‌آموز کلاس چهارم ابتدائی در ویرجینیای آمریکا متوسط استفاده از تلویزیون، ویدئو یا رایانه را ۳ ساعت اعلام نمود (۵). روانشناسان معتقدند که تماشای زیاد تلویزیون موجب تفکر غیرفعال شده و باعث می‌گردد کودکان کمتر به خواندن، بازی کردن و تعامل با دیگران بپردازند، بر این اساس بویژه در سنین پائینتر، کودکان چون مقدار زیادی از آنچه را که در تلویزیون می‌بینند، درک نمی‌کنند و نمی‌توانند صحنه‌های جداگانه را بصورت یک داستان به هم متصل کنند، فقط رفتارهای خاص آشوبگرانه را به یاد سپرده و آنرا در رفتار خود نیز بروز می‌دهند (۶).

پژوهشهای آینده نگر نشان داده است که کودکان بسیار پرخاشگر، اشتیاق بیشتری به خشونت تلویزیونی دارند. هر چه آنها این برنامه‌ها را بیشتر ببینند، به احتمال بیشتری برای حل کردن مشکلات به خشونت متوسل می‌شوند. این الگوی یادگیری، در نوجوانی و اوایل بزرگسالی به اعمال ضداجتماعی کمک می‌کند (۶). خشونت تلویزیونی، کودکان را نسبت به پرخاشگری بی‌عاطفه کرده و باعث تمایل بیشتر آنها به این مسئله می‌شود که پرخاشگری را در مورد دیگران جایز بشمارند (۷). بسیاری از صحنه‌های خشونت‌بار تلویزیونی در قالب شوخی نمایش داده می‌شود و برنامه‌های خشونت بار در کارتونهای کودکان می‌تواند اثرات منفی بر رفتارهای پرخاشگرانه و خشونت‌آمیز در کودکان و نوجوانان داشته باشد (۶). شیوع پرخاشگری در استفاده‌کنندگان بازیهای ویدئویی در یک مطالعه روی دانش‌آموزان سوم راهنمائی مدارس دولتی تهران، بطور معنی‌داری بیشتر از سایر محصلین بود (۸) چرا که از اساسی‌ترین موضوعات مطرح شده در این بازیها مضامینی همچون تخریب، کشتن و پرخاش بر علیه دیگری می‌باشد (۹). مطالعات دیگر نشان داده است که جنبه افراطی تماشای تلویزیون و ویدئو علاوه بر مشکلاتی از این قبیل، ریسک افزایش چاقی را در کودکان بهمراه دارد که مقدمه بروز مشکلات مرتبط با سلامت جسمی در آنها می‌باشد (۱۰).

یک بررسی تجربی روی کودکان مشخص کرده است که انتخاب غذای آنها رابطه مستقیم و معنی‌داری با تبلیغات تجاری تلویزیون دارد (۱۱). مطالعات اخیر مبتنی بر جامعه نشان داده است که با ابتکاراتی می‌توان با جایگزین کردن فعالیتهای مفید بعد از مدرسه و روزهای تعطیل ، ساعات استفاده از تلویزیون کودکان را کاهش داد (۱۲).

بنابراین افزایش آگاهی والدین در مورد مضرات تماشای زیاد تلویزیون و ویدئو توسط کودکان ضروری است و در سلامت جسمی ـ روانی این گروه موثر است. پیشنهاد می‌گردد مسئولین و دستاندکاران امور فرهنگی و سینمائی کشور در تولید و انتخاب فیلمهای مورد تماشای کودکان که به بازار عرضه می‌شوند، دقت و نظارت لازم را مبذول نمایند.

REFERENCES

1. Anderson CA, Dill KE. Video games and aggressive thoughts, feeling and behavior the laboratory and in life .J Personality Social Psychol 2000; 78: 772-90.
2. Anderson CA, Buchman BJ. Effects of violent video games on aggressive behaviors, aggression cognition. Psychol Sci 2001; 12: 353-59.
3. Christakis DA, Ebel BE, Rivara FP, Zimmerman FJ. Television, video, and computer game usage in children under 11 years of age. J Pediatr 2004; 45: 652-56.
4. Marshall SJ, Gorely T, Biddle SJ. A descriptive epidemiology of screen-based media use in youth: A review and critique. J Adolesc 2006; 29: 333-49.
5. Shufflebarger CP, McGarvey EL, Clavet GJ. Comprehensive Study of the Nutritional Status of Children. J Am Dietetic Assoc 1998; 98(Suppl 1): 65.

[Downloaded from tmuj.iautmu.ac.ir on 2026-02-20]

۶. یحیی م. در ترجمه: روان شناسی رشد. جلد اول (از لقاح تا کودکی) مولف: لورای برک، چاپ پنجم. تهران، نشر ارسباران، سال ۱۳۸۴.

7. Donnerstein E, Slaby RG, Erron LD. The mass media and youth aggression. In: Eron LD, Gentry JH, Schegl P, editors. Reason to hope: A psychosocial perspective on violence and youth. Washington DC: American Psychological Association, 1994; p: 219-50.

۸. عبدالخالقی م، دواچی ا، صحبائی ف، محمودی م. بررسی همبستگی بازیهای ویدئوئی – رایانه‌ای با پرخاشگری در دانش آموزان پسر مقطع راهنمائی تهران سال ۱۳۸۲. مجله علوم پزشکی دانشگاه آزاد اسلامی، سال۱۳۸۴؛ دوره ۱۵، شماره ۳، صفحات ۱۴۵-۱۴۱.

۹. شفقتی م. در ترجمه: کودکان و خشونت در رسانه‌های جمعی. مولف: اولا کارلسون. چاپ اول، تهران، مرکز تحقیقات برنامه‌های صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران، سال ۱۳۸۰.

10. He M, Irwin JD, Sangster Bouck LM, Tucker P, Pollett GL. Screen-viewing behaviors among preschoolers parents' perceptions. Am J Prev Med 2005; 2: 120-25.

11. Borzekowski DLG, Robinson TN. The 30-second effect: An experiment revealing the impact of television commercials on food preferences of preschoolers. J Am Dietetic Assoc 2001; 101(1): 42-46.

12. Baker IR, Dennison BA, Boyer PS, Sellers KF, Russo TJ, Sherwood NA. An asset-based community initiative to reduce television viewing in New York state. Prev Med 2007; 44: 437–41.

[Downloaded from tmuj.iautmu.ac.ir on 2026-02-20]